

N:o 74.

Ank. till Riksd. kansli den 31 mars 1908 kl. 2 e. m.

*Utlåtande i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående
upplåtelse till Örby och Kinna kommuner af hemmanet
1 mantal Hede n:o 1 i Älfsborgs län.*

(I. A.)

I en den 13 mars innevarande år till Riksdagen aflåten, till statsutskottet för förberedande behandling hänvisad proposition (n:o 95) har Kungl. Maj:t, under återopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver jordbruksärenden för samma dag, föreslagit Riksdagen att

dels medgifva,

att hemmanet 1 mantal Hede n:o 1 i Kinna socken och Marks härad af Älfsborgs län finge till Örby och Kinna kommuner gemensamt med äganderätt upplåtas, räknadt från och med den 14 mars 1908, samt

att till nämnda kommuner gemensamt finge öfverlämnas ett belopp af 4,200 kronor jämte 4 procents ränta därå från och med den 1 oktober 1902, till dess kapitalet blefve till kommunerna utbetaladt,

dock under villkor, att nämnda hemman och kapital skulle tillhopa utgöra en stiftelse, benämnd generalskan von Alten Bockums donation, att kommunerna skulle i afseende å handhafvandet af och kontrollen öfver ifrågavarande stiftelse vara underkastade de bestämmelser, Kungl. Maj:t meddelade, att kommunerna åtog sig alla de staten på grund af arrendekontrakt den 28 april 1892 påhvilande förpliktelse gent emot arrendatorn af hemmanet, samt att kommunerna från och med den 1 juli 1908 afstode från den rätt till fri hospitalsvård å rikets hospital, som

Bih. till Riksd. Prot. 1908. 4 Saml. 1 Afd. 42 Häft. (N:o 74.) 1

på grund af ett utaf generalskan von Alten Bockum upprättadt testamente och därpå grundade domstolsbeslut eljest skolat tillkomma kommunerna tillhörande fattiga,

dels ock bemyndiga riksgäldskontoret att, på rekvisition, tillhandahålla statskontoret nämnda belopp, 4,200 kronor, jämte ränta.

Departementschefen har beträffande denna framställning till berörda statsrådsprotokoll anført följande.

I tvist angående ett af generalskan Elisabeth Agnes von Alten Bockum upprättadt testamente förklarade Eders Kungl. Maj:ts och rikets Göta hofrätt genom dom den 23 november 1717, att i enlighet med hennes yttersta vilja hemmanet 1 mantal Hede n:o 1 i Kinna socken och Marks härad af Älfsborgs län jämte lösöre till ett värde af 876 daler 4 öre silfvermynt skulle tillfalla de fattiga. Öfver denna dom meddelade därefter nämnda hofrätt i anledning af framställd anhållan enligt resolution den 19 juni 1718 den förklaring, att den testamenterade egendomen skulle anslås till hospital i Göteborg, dock så att de fattiga inom Örby pastorat, hvilket utgöres af Örby och Kinna kommuner, måtte förnämligast af testamentet hafva att sig hugna och antingen i hospitalet intagna blifva eller ock på annat sätt, såvida räntan förslå kunde, med nödigt underhåll försedda varda.

Vid 1876 års riksdag beslöts att, med vissa undantag, de hospitalen tillhöriga fastigheter och andra tillgångar skulle indragas till statsverket, dock att staten åtog sig fullgöra de villkor och förbindelser, hvilka funnes fästade vid några af de donationer, som utgjorde en del af dessa tillgångar. På grund af detta Riksdagens beslut har ifrågasvarande hemman numera blifvit ställdt under domänstyrelsens vård och förvaltning och är för närvarande genom kontrakt den 28 april 1892 utarrenderadt på tjugu års tid från den 14 mars 1893 till den 14 mars 1913 mot en årlig arrendeafgift af 1,350 kronor. Beträffande det belopp af 876 daler 4 öre silfvermynt, som jämte egendomen donerats genom omförmälda testamente, har icke kunnat utrönas, att detta belopp blifvit för Göteborgs hospitals räkning taget till uppbörd.

Hemmanet Hede omfattar omkring 136 hektar, hvaraf 55 hektar åker, 6 hektar äng, 46 hektar skogsmark, 9 hektar hagmark och 20 hektar impediment. Enligt särskilda nådiga bref den 10 maj och den 18 oktober 1901 har emellertid från hemmanet afyttrats dess andel af ett till två vid laga skifte afsatta samfälligheter hörande område om 3 hektar 56,4 ar med tillhörande vattenfall i Viskan för en köpeskilling af 4,200 kronor. Denna köpeskilling, hvilken skulle användas till inköp för kronans räkning af skogbärande eller till skogsbörd tjänlig mark,

har den 23 september 1902 af köparen inlevererats till Älfsborgs läns ränteri.

Efter stämning till Marks häradsrätt yrkade Örby och Kinna kommuner åläggande dels för direktionen öfver Göteborgs hospital att i hospitalet intaga eller på annat sätt, i den mån afkastningen af hemmanet Hede därtill försloge, med nödigt underhåll förse vissa till kommunerna hörande, i särskilda förteckningar upptagna fattiga äfvensom att intill så stort belopp, som motsvarade hemmanets afkastning, godtgöra kommunerna hvad dessa nödgades påkosta nyssnämnda fattiga, till dess de blefve på ofvan angifvet sätt försörjda, dels ock för Kungl. Maj:t och kronan att fullgöra den direktionen åliggande förpliktelse i berörda hänseende, i den mån direktionen icke kunde därtill kännas skyldig. Genom utslag den 12 augusti 1902 förpliktade häradsrätten på angifna skäl Kungl. Maj:t och kronan att från och med stämningdagen den 30 augusti 1901 och sedermera, så länge behovet af understöd fortfore, med donationens årliga afkastning, i den mån denna försloge eller kunde för ändamålet vara erforderlig, bidra till försörjandet af eller helt försörja de uti förteckningarna upptagna understödstagare inom kommunerna, med rätt likväl för Kungl. Maj:t och kronan att tillgodoräkna sig det belopp, som för hvarje år skulle enligt fastställda grunder erläggas för de kommunerna tillhörande sinnessjuka, hvilka i följd af förutnämnda testamentariska förordnande till äfventyrs afgiftsfritt vårdades eller komme att vårdas å Göteborgs hospital. Eders Kungl. Maj:ts och rikets Göta hofrätt, hvarest ändring söktes i häradsrättens utslag, fann genom dom den 11 december 1903, hvilken vunnit laga kraft, ej skäl göra annan ändring i nämnda utslag än såvidt angående beloppet af Kungl. Maj:t och kronan genom utslaget ådömd rättegångskostnad.

Härefter hafva Örby och Kinna kommuner, under åberopande af hofrättens nyssnämnda dom och med bifogande af intyg, utvisande att det i målet ådagalagda behof af försörjning alltjämt fortfore och detta i en utsträckning, som uppenbarligen långt öfverstege den afkastning, donationen kunde lämna, i en till Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Göteborgs och Bohus län ingifven skrifvelse af den 27 juli 1906 anhållit, att Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande måtte utanordna de ditintills förfallna beloppen jämte ådömd rättegångskostnad.

Denna framställning har af Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Älfsborgs län, som från Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Göteborgs och Bohus län fått emottaga handlingarna i ärendet, med underdånigt utlåtande den 19 oktober 1906 öfverlämnats till Kungl.

Maj:t. Utredning har af dessa myndigheter förebragts rörande beloppet dels af den arrendeafkomst, som statsverket uppburit från hemmanet Hede under tiden från och med den 30 augusti 1901 till och med den 14 mars 1906 och dels af statens utgifter från och med den 30 augusti 1901 till och med den 30 juni 1906 för fri hospitalsvård såväl å Göteborgs som å andra rikets hospital åt fattiga, tillhörande Örby och Kinna kommuner, utvisande ett öfverskott af inkomster öfver utgifterna till belopp af 2,949 kronor. Att äfven andra sinnessjukanstalter än Göteborgs hospital härvid kommit i betraktande, har berott därpå att, sedan hemmanet indragits till statsverket, flera nämnda kommuner tillhörande fattiga äfven å dessa sinnessjukanstalter haft fördel af donationen, så att de, då afkastningen af densamma därtill förslagit, åtnjutit afgiftsfri vård på donationens bekostnad.

I ärendet hafva vidare domänstyrelsen och statskontoret hvar för sig afgifvit underdåniga utlåtanden — domänstyrelsen den 17 juni och statskontoret den 5 december 1907 — samt därvid i första hand yttrat sig öfver den af kommunerna gjorda ansökningen. Domänstyrelsen har i sitt yttrande i samband därmed förklarat sig anse, att förutnämnda köpeskillning, 4,200 kronor, för hemmanets andel af ett till två samfälligheter hörande område borde jämte ränta därå, beräknad för tiden från och med den 1 oktober 1902, då köpeskillningen finge antagas hafva blifvit inlevererad till statskontoret, tillgodoföras donationen. Styrelsen har vidare ifrågasatt, huruvida icke donationens ändamål skulle bäst tillgodoses, om hemmanet Hede försåldes, samt, under förutsättning att så skedde, hemställt, att omförmälda belopp af 4,200 kronor och köpeskillningen för hemmanet skulle af statskontoret såsom särskild fond förvaltas.

Statskontoret har förmält sig icke hafva något att erinra i afseende å domänstyrelsens förslag att tillgodoföra donationen det influtna beloppet, 4,200 kronor jämte ränta, hvilken statskontoret ansett böra beräknas till 4 procent från den 1 oktober 1902, till dess kapitalbeloppet komme donationen till godo.

Statskontoret har vidare anfört, bland annat: Om det förhölle sig så, att all afkomst af hemmanet Hede skulle i en eller annan form tillgodokomma Örby och Kinna kommuners fattiga, kunde staten icke hafva något intresse af att bibehålla en skenbar äganderätt till detta hemman eller att åtaga sig förvaltningen af en donation, af hvilken någon fördel för staten aldrig kunde vara att vänta och som i intet väsentligt afseende syntes skilja sig från en mängd dylika donationer, hvilka af vederbörande kommuner själfva handhades. Det vore då enklare

och naturligare, att hemmanet med hvad därtill hörde finge öfverlämnas till dessa kommuners egen förvaltning med skyldighet dels att använda all afkomst uteslutande för det ändamål, donationen afsåge att främja, dels ock att i fråga om rätt till vård af kommunernas fattiga å rikets hospital vara underkastade enahanda villkor och bestämmelser, som gällde för landets öfriga kommuner. Därest donationens handhavande sålunda på lämpliga villkor anförtroddes åt kommunerna själfva, föreställde sig statskontoret, att donationens bestånd och rätta användning icke skulle behöfva äfventyras. Det syntes ock angeläget att undvika den omgång och det besvär, som skulle blifva följden af en anordning, sådan som domänstyrelsen förordat. På grund häraf har statskontoret hemställt om aflåtande af nådig proposition till Riksdagen om afstående till Örby och Kinna kommuner gemensamt af, bland annat, såväl köpeskillingsbeloppet, 4,200 kronor, jämte 4 procent ränta därå från den 1 oktober 1902, till dess kapitalet blefve utbetaladt, som ock själfva hemmanet Hede n:r 1 och dess afkastning, räknadt från och med den 14 mars 1908. Såsom villkor för afståendet af nämnda hemman och penningmedel har statskontoret föreslagit, att kommunerna skulle dels åtaga sig alla de staten på grund af gällande arrendekontrakt påhvilande förpliktelser gent emot arrendatorn, dels från och med den 1 juli 1908 afstå från den rätt till fri hospitalsvård å rikets hospital, som på grund af donationen och därpå grundade domstolsbeslut eljest skolat tillkomma fattiga, tillhörande Örby och Kinna kommuner, och dels för framtiden i afseende, å handhafvandet af och kontrollen öfver donationen och dess tillgångar vara underkastade de villkor och bestämmelser, som Kungl. Maj:t kunde finna nödigt föreskrifva. I händelse af bifall till dess förslag har statskontoret förutsatt, att riksgäldskontoret komme att erhålla bemyndigande af Riksdagen att, på rekvisition, tillhandahålla statskontoret förutnämnda köpeskillingsbelopp, 4,200 kronor, jämte ränta därå.

Då icke någon sannolikhet finnes för att fattigvårdskostnaderna inom Örby pastorat någonsin skola nedgå till den grad, att utaf afkastningen af hemmanet och förenämnda kapitalbelopp, 4,200 kronor, något öfverskott skall uppstå, som kan komma statsverket till godo, finner jag i likhet med statskontoret och på de af denna myndighet anförda grunder ändamålsenligast, att ifrågavarande hemman med äganderätt upplåtes till Örby och Kinna kommuner gemensamt för att jämte nyssnämnda kapitalbelopp, som med därå upplupna räntor likaledes synes böra öfverlämnas åt kommunerna, af dem i enlighet med de för om-

förmälda donation gifna föreskrifter handhafvas. Det torde nämligen, vid anförda förhållande, icke förefinnas något skäl för staten att underkasta sig den kostnad och det besvär, som äro förenade med egenomens skötsel och förvaltningen af dess afkastning.

Mot de af statskontoret föreslagna villkor för öfverlåtelsen af ifrågavarande hemman och penningmedel har jag icke något att erinra.

I afseende å frågan om utanordnande till omförmälda kommuner af det belopp, som i anledning af deras ansökning af den 27 juli 1906 må på grund af Eders Kungl. Maj:ts och rikets Göta hofrätts dom den 11 december 1903 finnas böra dem tillkomma för tiden från och med den 30 augusti 1901 till och med den 30 juni 1906, äfvensom om utbetalande till kommunerna af Kungl. Maj:t och kronan genom nämnda dom ådömd rättegångskostnad, anhåller jag att i särskild ordning få underställa Eders Kungl. Maj:ts pröfning ärendet i dessa delar. Beträffande den ersättning till kommunerna, som kan efter verkställd utredning belöpa för tiden från och med den 1 juli 1906 till och med den 30 juni 1908, efter hvilken dag kommunerna skulle afstå från den genom berörda dom dem tillkommande rätt i afseende å fri hospitalsvård å rikets hospital, torde pröfningen häraf ankomma på framdeles skeende ansökning af kommunerna och efter i samband därmed skedd utredning.

Utskottet, som icke haft något att emot Kungl. Maj:ts ifrågavarande framställning erinra, hemställer,

att Riksdagen må bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Stockholm den 31 mars 1908.

På statsutskottets vägnar:

G. BILLING.